

Amsterdam University of Applied Sciences

HBO-V studenten hebben geen juist beeld van wijkverpleging

van Iersel, Margriet; Latour, Corine; de Vos, Rien; Kirschner, Paul; Scholte op Reimer, Wilma

Published in:
TVZ Onderzoek en Praktijk

DOI:
[10.1007/s41184-019-0051-z](https://doi.org/10.1007/s41184-019-0051-z)

[Link to publication](#)

Creative Commons License (see <https://creativecommons.org/use-remix/cc-licenses/>):
CC BY-NC

Citation for published version (APA):
van Iersel, M., Latour, C., de Vos, R., Kirschner, P., & Scholte op Reimer, W. (2019). HBO-V studenten hebben geen juist beeld van wijkverpleging. *TVZ Onderzoek en Praktijk*, 129(3), 40-43. <https://doi.org/10.1007/s41184-019-0051-z>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <http://www.hva.nl/bibliotheek/contact/contactformulier/contact.html>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

DE BEELDVORMING OVER WIJKVERPLEEGKUNDE EN STAGEVOORKEUREN VAN EERSTEJAARS STUDENTEN HBO-VERPLEEGKUNDE

Margriet van Iersel MSc¹, Dr. Corine Latour¹, Prof. Dr. Rien de Vos², Prof. Dr. Paul A. Kirschner^{3,4}, Prof. Dr. Wilma Scholte op Reimer^{1,5}

¹ Opleiding Hbo-verpleegkunde, Kenniscentrum ACHIEVE – Faculteit Gezondheid, Hogeschool van Amsterdam, Amsterdam

² Centrum voor Evidence Based Education, Academisch Medisch Centrum, Amsterdam

³ Open Universiteit, Heerlen

⁴ Universiteit Oulu, Finland

⁵ Divisie Cardiologie, Academisch Medisch Centrum, Amsterdam

m.van.iersel@hva.nl

@m_iersel

<https://www.linkedin.com/in/margriet-van-iersel-msc-1600b918/>

De extramuralisering van de gezondheidszorg leidt tot een grotere behoefte aan hbo-opgeleide wijkverpleegkundigen. Weinig hbo-v-studenten kiezen er echter voor om in de wijk te werken. Dit artikel beschrijft hoe eerstejaars studenten kijken naar wijkverpleegkunde, en welke aspecten van de beroepspraktijk hun keuze voor een werkveld bepalen. Begeleiders in de praktijk en opleidingen kunnen hier op inspelen met het bestrijden van beelden en ideeën bij studenten die niet stroken met de realiteit van de beroepspraktijk.

INLEIDING

De extramuralisering van de gezondheidszorg heeft tot gevolg dat zorg, in toenemende mate, wordt uitgevoerd bij cliënten thuis. Veel van deze zorg wordt uitgevoerd door verpleegkundigen, wat leidt tot een groeiend probleem op de arbeidsmarkt in vele Westerse landen¹. Ondanks deze ontwikkeling is het aantal studenten verpleegkunde dat kiest om in de wijk te werken beperkt, en oriënteren zij zich tijdens hun opleiding vooral op het ziekenhuis^{2,3}. Hiervoor is een aantal oorzaken. Ten eerste zien veel beginnende studenten intra- en extramurale zorg als gescheiden werelden, en realiseren zich onvoldoende dat patiënten zich door deze verschillende voorzieningen heen bewegen. Ook waren voorheen veel opleidingen vooral gericht op zorg in het ziekenhuis, wat studenten bijvoorbeeld terugzagen in patientcasuïstiek in het onderwijs, en in skills-labs die zoveel mogelijk lijken op de ziekenhuisomgeving. Daar komt nog bij dat de media verpleegkunde doorgaans als een beroep in het ziekenhuis representeren, wat de maatschappelijke beeldvorming over het verpleegkundige beroep te eenzijdig maakt^{4,5}. Het resultaat is dan ook dat veel beginnende verpleegkundestudenten zich niet bewust zijn van de ontwikkelingen in de zorg, de mogelijkheden die de wijk hen biedt eenvoudigweg niet kennen en het werken in de wijkverpleging daardoor niet als een optie overwegen⁶.

Aan de opleiding hbo-verpleegkunde van de Hogeschool van Amsterdam wordt onderzocht of een vernieuwd curriculum de beeldvorming van studenten over wijkverpleegkunde positief kan beïnvloeden, waardoor mogelijk meer studenten na hun diplomering voor dit werkveld kiezen. Dit curriculum-herontwerp is gebaseerd op het nieuwe opleidingsprofiel BN2020 dat meer elementen van wijkverpleegkunde bevat⁷, en richt zich op communicatie van docenten over werkvelden en het optimaliseren van stage-ervaringen in de wijk. Om vast te stellen of een vernieuwd curriculum

inderdaad dat effect op de beeldvorming van studenten heeft, is het belangrijk om kennis te hebben over de beelden van studenten bij aanvang van hun opleiding. Veel eerstejaars studenten hebben nog geen beslissing genomen over een bepaald werkveld⁸ en veranderen nog van voorkeur tijdens de opleiding⁹. Om die reden richt dit onderzoek zich allereerst op de stagevoorkeuren van eerstejaars studenten, hun onderliggende redenen, en op aspecten die zij in het algemeen belangrijk vinden in de beroepspraktijk.

METHODE

Eerstejaarsstudenten van zes Nederlandse hbo-v-opleidingen vulden in het najaar van 2014 een vragenlijst in (n = 1058). De respons, gebaseerd op instroomcijfers in dat jaar (n = 1299), was 81%. De vragenlijsten werden uitgedeeld en ingevuld tijdens geplande onderwijstijd. Omdat er geen bestaande vragenlijst beschikbaar was werd door de onderzoekers het meetinstrument SCOPE (Scale on Community Care Perceptions), een betrouwbaar en valide instrument ontwikkeld¹⁰. SCOPE bestaat, naast de demografische gegevens van studenten, uit drie subschalen: de affectieve schaal (11 items), het beeld van een wijkstage (5 items) en van het beroep van wijkverpleegkundige (17 items). Ieder item bestaat uit een 10-puntsschaal. In de laatste twee vragen selecteert de student een werkveld voor de huidige stagevoorkeur uit zes opties: revalidatie, GGZ, verstandelijk gehandicaptenzorg, wijkverpleegkunde, ouderenzorg en het algemeen ziekenhuis. Ten slotte kiest de student drie items uit de beroepsschaal om de onderliggende redenen voor deze voorkeur aan te geven.

In diezelfde periode namen 16 eerstejaars studenten van de Hogeschool van Amsterdam deel aan een focusgroepstudie, waarin met semigestructureerde interviews de stagevoorkeuren en onderliggende aannamen over de eerdergenoemde zes werkvelden werden geëxploreerd.

Het onderzoek werd ethisch getoetst en goedgekeurd door de Commissie Ethische Toetsing Onderzoek van de Open Universiteit Heerlen.

RESULTATEN

Stagevoorkeuren en beeldvorming wijkverpleegkunde

Van de 1058 studenten die een vragenlijst invulden waren 932 (88,1%) vrouw en 126 (11,9%) man, wat een normale verdeling is bij verpleegkundestudenten in Nederland. De gemiddelde leeftijd was 18,8 jaar. Bij deze studenten hadden 858 (81,1%) een havo- of vwo-vooropleiding, 149 (14,1%) een mbo-opleiding, 18 (1,7%) een hbo-opleiding, en van 33 studenten was de opleiding anders (16; 1,5%) of onbekend (17; 1,6%). Veel studenten hadden op de een of andere manier ervaring met thuiszorg opgedaan: 50,1% had er familie of vrienden werkzaam, 13,8% had er (of had er eerder) een bijbaan, en bij 38,4% van de studenten had de student zelf en/of een naaste ervaring met het ontvangen van thuiszorg in de rol van cliënt. Een overlap in positieve antwoorden was hier mogelijk.

Stagevoorkeuren

Aan de studenten werd gevraagd wat op dat moment hun voorkeur zou zijn als zij een werkveld mochten kiezen voor een stageplaats. Slechts 57 studenten (5,4%) kozen voor de wijk, terwijl 753 (71,2%) het algemeen ziekenhuis noemden. Andere opties waren de geestelijke gezondheidszorg (n = 128; 12,1%), revalidatie (n = 94; 8,9%), verstandelijk gehandicaptenzorg (n = 53; 5,0%) en ouderenzorg (n = 43; 4,1%). Sommige studenten kruisten meer opties aan. Zij zijn wel meegenomen in het onderzoek, ervan uitgaande dat zij de instructies niet goed hadden begrepen.

Beeldvorming over wijkverpleegkunde

In de affectieve schaal van SCOPE was het gemiddelde van alle items 6,47 op een range van 1 tot 10. De meeste studenten vonden wijkverpleegkunde wel zinvol, belangrijk en goed, maar de items comfortabel, aantrekkelijk en interessant scoorden betrekkelijk laag. De verwachtingen van een stage in de wijk scoorden gemiddeld een matige 6,45. De beelden over het beroep van wijkverpleegkunde, die gemeten werden via 17 items, scoorden een gemiddelde van 6,86. De resultaten van de beroepsschaal lieten zien dat studenten verwachten in de wijk veel 'oudere patiënten' tegen te komen; dit item scoorde het hoogst (8,72). 'Contact met familie/naasten' en 'plezierige relaties met patiënten' scoorden ook hoog, net als 'eigen verantwoordelijkheid' en 'vrijheid van handelen', aspecten die op te vatten zijn als twee kanten van dezelfde medaille. Items die een relatie hebben met complexere aspecten van zorgverlening, zoals 'complexe zorgvragen', 'afwisseling in de zorgverlening' en 'gezondheidswinst mogelijk bij de patiënt' scoorden lager. De algemene aspecten scoorden het laagst, wat toont dat wijkverpleegkunde wordt gezien als een beroep met een 'lage status' en 'weinig doorgroeimogelijkheden'.

Opvallend was dat het aspect 'doorgroeimogelijkheden' bij veel studenten juist het hoogst scoorde bij de laatste vraag over bepalende aspecten voor de voorkeur voor een werkveld. De antwoorden van alle werkvelden samen opgeteld worden hier vergeleken met antwoorden van de studenten met een voorkeur voor het ziekenhuis en voor de wijkverpleegkunde (1 is hoogste voorkeur, 2 een na hoogste voorkeur enz., zie Tabel 1).

Tabel 1. Redenen voor de voorkeur voor een werkveld

	Alle werkvelden	Algemeen ziekenhuis	Wijkverpleegkunde
1	Doorgroeimogelijkheden	Doorgroeimogelijkheden	Plezierige relaties met patiënten
2	Plezierige relaties met patiënten	Samenwerking met collega's	Afwisseling in de zorgverlening
3	Samenwerking met collega's	Plezierige relaties met patiënten	Verpleegtechnische handelingen
4	Afwisseling in de zorgverlening	Afwisseling in de zorgverlening	Doorgroeimogelijkheden
5	Verpleegtechnische handelingen	Verpleegtechnische handelingen	Contact met familie/ naasten

Factoren die de beeldvorming over werkvelden bepalen

De resultaten van de focusgroepstudie leverden acht thema's op die bepalend waren voor de beeldvorming over werkvelden in het algemeen. Vier daarvan hadden een relatie met de zorgverlening, de andere vier met de student. 'Variatie in werk' (1) wordt belangrijk gevonden en wordt vooral geassocieerd met het ziekenhuis door de verschillende patiënten, aandoeningen, afdelingen en soorten zorgvragen. Studenten zoeken ook 'uitdaging' (2) en zij koppelen dit aan in snelheid, korte contacten, accuraatheid, actie, verpleegtechnische vaardigheden en apparatuur. Het volgende thema (3) is 'verbeteren van de gezondheid van mensen', wat het meest wordt verwacht in het ziekenhuis, terwijl wijkverpleegkunde meer geassocieerd wordt met het begrip 'kwaliteit van leven'. Aangezien te veel verantwoordelijkheid als een barrière wordt gezien en werken in een team als helpend, is 'samenwerking' (4) het laatste zorg-gerelateerde thema.

Ten aanzien van student-gerelateerde thema's zijn ouders en familieleden werkend in de gezondheidszorg, én verpleegkundedocenten belangrijke 'rolmodellen' (5). Het volgende thema is 'percepties gebaseerd op patiënt of omgeving' (6), wat inhoudt dat studenten hun beelden soms baseren op de omgeving waarin de zorg plaatsvindt, en soms op het type patiënt. De medische werkomgeving van het ziekenhuis maar ook het gebouw als geheel is bijvoorbeeld invloedrijk, terwijl in de GGZ de beeldvorming bij studenten veel meer wordt bepaald door percepties over de patiënten in plaats van de omgeving. 'Self-efficacy' (7), hier op te vatten als het beeld dat de student heeft over de

mate waarin zij/hij de benodigde vaardigheden heeft om in een werkveld te kunnen functioneren is ook bepalend. Het bepaalde bijvoorbeeld de (negatieve) beeldvorming over de GGZ, wat betekende dat veel studenten het idee hadden dat je erg sterk je schoenen moest staan om hier te kunnen werken, en dat dit nog niet voor hen gold. Dit thema werd echter bij andere werkvelden volledig over het hoofd gezien en kwam daar dus niet ter sprake. Ten slotte waren de percepties van studenten bijna helemaal gebaseerd op informatie uit hun 'directe omgeving' (8): vrienden, ouders en familie, en eigen ervaringen in de zorg, waardoor overwegingen over bijvoorbeeld landelijke ontwikkelingen in de gezondheidszorg en/of de arbeidsmarkt niet werden meegewogen.

DISCUSSIE

Deze studie verschaft inzicht over voorkeuren voor werkvelden in de gezondheidszorg en (redenen voor) de geringe populariteit van wijkverpleegkunde bij beginnende studenten verpleegkunde.

De kwantitatieve studie leidde, naast gegevens over de feitelijke voorkeuren van studenten, tot vier verklaringen over het beeld van wijkverpleegkunde.

De resultaten in de affectieve schaal tonen allereerst dat bij de carrièrekeuze, althans in deze eerste fase van de opleiding, persoonlijke aantrekking prevaleert boven nut. Dit type zorgverlening trekt studenten op voorhand niet aan, dus maken zij andere keuzen. Ten tweede wordt een stage in de wijk nauwelijks als positief beschouwd; een belangrijke beperking. Immers, wanneer studenten bij een keuzemogelijkheid een ander werkveld prefereren komen zij niet in de wijk en is er geen kans het beeld dat zij hebben meer aan te laten sluiten op de realiteit. Verder verwachten studenten veel zorg te verlenen aan oudere cliënten, en ouderenzorg is minder populair gebleken. Dit maakt het waarschijnlijk dat het beeld van voornamelijk oudere cliënten een negatieve invloed heeft. Ten slotte toont een vergelijking tussen de beelden over het wijkverpleegkundig beroep en de positieve redenen om voor een werkveld te kiezen (Tabel 1) dat deze haaks op elkaar staan. Terwijl studenten 'doorgroeimogelijkheden' gemiddeld het meest belangrijk blijken te vinden in de keuze voor een werkveld is dit een van de laagst scorende items bij het beeld van de wijkverpleegkundige. En wat de studenten in het beroep wel verwachten aan te treffen zijn geen bepalende factoren bij de voorkeur voor een werkveld.

De gegevens uit de focusgroepstudie tonen tamelijk veel stereotyperingen en misconcepties bij studenten. Zij verwachten dat het ziekenhuis alle voor hen aangename eigenschappen bezit en realiseren zich bijvoorbeeld niet dat hier ook emotioneel belastende situaties voorkomen en/of oudere patiënten zijn, terwijl deze aspecten de aantrekkelijkheid van andere werkvelden vermindert. Ook zijn zij zich niet bewust zijn van de mogelijkheden die werken in de wijk aan hen bieden kan.

Dit is op zich niet vreemd want de taken van de wijkverpleegkundige zijn complex en voor beginnende studenten niet direct te begrijpen. Interprofessionele samenwerking, anticiperen op potentiële gezondheidsproblemen, creatief omgaan met een diversiteit aan cliënten in situaties die niet in protocollen te brengen zijn, samenwerken met het sociale netwerk van cliënten, en bevorderen van zelfmanagent in plaats van overnemen van zorg zijn aspecten van zorgverlening die voor hen niet direct herkenbaar zijn. Het opleidingsprofiel BN2020 bevat deze thema's die samenhangen met extramuraal werken en daarmee aansluiten bij de actuele rol van de wijkverpleegkundige.

De onbekendheid van veel studenten met deze complexe thema's biedt mogelijkheden voor opleiders, die vanaf het begin van de opleiding aandacht aan deze onderwerpen kunnen besteden en daardoor het beeld over wijkverpleegkunde positief kunnen proberen te beïnvloeden. Het is van belang ervoor te zorgen dat de ervaringen van studenten tijdens stages in de wijk op deze thema's aansluiten, omdat zij anders bevestigd worden in het stereotype beeld van laag-complexe zorg, wat het enthousiasme voor dit werkveld tempert. Veel stageverlenende instellingen hebben echter te maken met tekorten aan hoger opgeleide zorgverleners, wat het bieden van uitdagende stageplekken met de juiste rolmodellen

en goede begeleiding ingewikkeld maakt. Een combinatie van een verdiepend kennisniveau in het onderwijs en positieve ervaringen in stages zal er naar alle waarschijnlijkheid aan bijdragen dat het beeld van studenten over wijkverpleegkunde positiever wordt, waardoor zij zich mogelijk vaker gaan oriënteren op een toekomst in de wijk.

CONCLUSIE

De meeste beginnende studenten hbo-verpleegkunde hebben een voorkeur voor een stage in het ziekenhuis, en hun beelden over werkvelden in de gezondheidszorg zijn veelal gebaseerd op stereotyperingen en misconcepties. Zij hebben slechts een beperkt beeld over wat wijkverpleegkunde inhoudt en schatten de mogelijkheden en uitdagingen die dit werkveld aan hen biedt te laag in. Opleiders en stageverlenende instellingen kunnen er met het organiseren van aantrekkelijke leerervaringen gezamenlijk zorg voor dragen dat het beeld over wijkverpleegkunde positiever wordt, waardoor de uitstroom naar dit werkveld wordt gestimuleerd.

BRONNEN

1. WHO. The World Health Report 2008: Primary healthcare, now more than ever. World Health Organisation, Geneva, Switzerland. 2008.
2. Larsen R, Reif L, Frauendienst R. Baccalaureate nursing students' intention to choose a public health career. *Public Health Nurs.* 2012;29:424-32.
3. Norman KM. The image of community nursing: Implications for future student nurse recruitment. *Br J Community Nurs.* 2015;20:12-8.
4. Kelly J, Fealy GM, Watson R. The image of you: Constructing nursing identities in YouTube. *J Adv Nurs.* 2012;68:1804-13.
5. Jubas K, Knutson P. Seeing and Be(liev)ing; How nursing and medical students understand representations of their professions. *Stud Educ Adults.* 2012;44:85-100.
6. Van Iersel M, Latour CHM, De Vos R, Kirschner PA, Scholte op Reimer WJM. Nursing students' perceptions of community care and other areas of nursing practice - A review of the literature. *Int J Nurs Stud.* 2016;61:1-19.
7. Lambregts J, Grotendorst A, Van Merwijk C. Bachelor Nursing 2020. Bureau Lambregts ism commissie BN 2020. Rotterdam, eigen uitgave 2014.
8. McCann TV, Clark E, Lu S. Bachelor of nursing students career choices: A three-year longitudinal study. *Nurse Educ Today.* 2010;30:31-6.
9. Kloster T, Hoie M, Skar R. Nursing students' career preferences: A Norwegian study. *J Adv Nurs.* 2007;59:155-62.
10. Van Iersel M, De Vos R, Latour CHM, Kirschner PA, Scholte op Reimer WJM. Development and validation of 'SCOPE': an instrument for measuring nursing students' perceptions of community care. *Nurs Educ Pract.* 2018;31:61-7. Erratum SCOPE: *Nurs Educ Pract.* 2018;32:147-51.

Dit artikel is een beknopte weergave van twee recente wetenschappelijke publicaties:

1. Van Iersel M, Latour CHM, De Vos R, Kirschner PA, Scholte op Reimer WJM. Perceptions of community care and placement preferences in first-year nursing students: A multicentre, cross-sectional study. *Nurse Educ Today.* 2018;60:92-7.
2. Van Iersel M, Latour CHM, De Vos R, Van Rijn M, Kirschner PA, Scholte op Reimer WJM. Factors underlying perceptions of community care and other healthcare areas in first-year baccalaureate nursing students: A focus group study. *Nurse Educ Today.* 2018;66:57-62.

Het onderzoek kwam tot stand met subsidie van ZonMw en de NWO. Met dank aan de deelnemende studenten, en de opleidingsmanagers en docenten van Saxion Hogeschool, Hanze Hogeschool, Hogeschool Utrecht, Christelijke Hogeschool Ede, Hogeschool Zeeland en Hogeschool van Amsterdam voor de samenwerking bij de dataverzameling.